

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ

УДК: 338.1 (477)

Р. В. Омельченко,

канд. екон. наук, доцент кафедри
«міжнародного менеджменту»

ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ПЕРЕДУМОВИ СТРУКТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. У статті розглядається сучасна ситуація в українській економіці і завдання відновлення економічного зростання та обґрунтовується необхідність активізації структурних перетворень національної економіки.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: структура економіки, структурні реформи, ефективність перетворень, інвестиційний потенціал, конкурентоспроможність.

АННОТАЦИЯ. В статье рассматривается современная ситуация в украинской экономике и задачи восстановления экономического роста и обосновывается необходимость активизации структурных преобразований национальной экономики.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: структура экономики, структурные реформы, эффективность преобразований, инвестиционный потенциал, конкурентоспособность.

ANNOTATION: The article discusses the current situation in the Ukrainian economy and the task of restoring economic growth and justify the need to intensify structural reforms of national economy.

KEY WORDS: structure of the economy, structural reforms, the effectiveness of reforms, the investment potential and competitiveness.

Постановка проблеми. Сучасна Україна знаходиться на етапі, коли доводиться не просто перебудувувати економіку, а відтворювати її заново. Це є надзвичайно складним завданням: СРСР був єдиним економічним організмом, господарські зв'язки після його розпаду порушені, контролювати хід розвитку економіки командно-адміністративними методами вже неможливо, а чітко виражених нових механізмів ще немає.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вчених і фахівців, серед яких Абалкін Л., Бадалов Л., Бандурин А., Безруков В., Васильєв С, Водяний А., Гавриленков Є., Гайдар Є., Глазьев С, Гретченко А., Гурвич Є., Диннікова О., Забеліна О., Зі-

мін П., Ілларіонов А., Клейнер Г., Котова В., Красильников О., Кушлин В., Марковська В., Мау В., Нечаєв О., Ночовкіна Л., Олейников Є., Радугін М., Сафронов Б., Устінов О., Чернавський С, Еткало О., Яковлева О., Ясин Е. та інші розглядали у своїх дослідженнях проблему структурних реформ в умовах перехідної економіки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Незважаючи на наявні труднощі, українська економіка має сектори й галузі, які при достатньому фінансуванні могли б мати переваги на світовому ринку. Реалізації цих переваг перешкоджає недосконалість ринкових механізмів та інститутів. Це свідчить про неадекватність макроекономічних перетворень, здійснюваних у країні, і темпів розвитку інвестиційного процесу.

На сьогодні в Україні відсутня система ефективного стимулювання інвестиційної активності як зовнішніх, так і внутрішніх інвесторів. Збереження нереформованих структур на рівні окремих підприємств, неефективність управління державною власністю, обмеження повноцінного виходу України на світовий ринок з боку світового співтовариства є сьогодні головною причиною скорочення припливу інвестицій.

Ці чинники заважають досягненню високої конкурентоспроможності вітчизняної продукції на зовнішньому і внутрішньому ринках, і, отже, позбавляють українські підприємства джерел фінансування, породжуючи неплатежі з боку підприємств, нездатних реалізувати свою продукцію.

У цьому зв'язку дослідження ролі структурних реформ у підвищенні інвестиційної активності в національній економіці повинне дозволити вибрати оптимальний шлях, що дозволяє визначити стратегію економічного розвитку, адекватну інвестиційним потребам і досягти стійкого економічного зростання.

Виклад основного матеріалу. Ринкова економіка, заснована на вільному підприємництві та досконалій конкуренції, давно довела свою вирішальну перевагу в порівнянні з іншими економічними системами. Не випадково саме з формуванням ринкової економіки слід пов'язувати надії на підвищення ефективності суспільного виробництва, подолання народногосподарських диспропорцій, що виникли на ґрунті командно-адміністративної системи, раціональну участь у міжнародному поділі праці і, в кінцевому рахунку, підвищення життєвого рівня населення [2].

У СРСР був сформований особливий тип макропропорційності, який став результатом низки суперечливих факторів.

По-перше, це фактори прискореного індустріального розвитку країни шляхом централізованого спрямування ресурсів накопичення, інвестицій у розвиток промисловості та накопичення основних виробничих фондів. У результаті в народному господарстві СРСР була створена потужна індустріальна база, але сформована структура з надмірною часткою галузей, що виробляли засоби виробництва [1].

По-друге, значний вплив на формування структури народного господарства склала потреба не тільки у формуванні власної паливно-енергетичної бази для розвитку промисловості, але й одночасне збільшення зобов'язань перед партнерами по постачаннях палива і сировини. Закритість радянської економіки при недостатній конкурентоспроможності продукції також стимулювали експорт сировинних продуктів та енергоносіїв з метою збільшення надходження валюти. У результаті сформувалася не просто орієнтована на виробництво засобів виробництва, а обтяжена структура промисловості та народного господарства — з переважанням капіталомістких сировинних і паливно-енергетичних галузей. Так, до 1990 р. у паливно-енергетичний комплекс вкладалося 12,8 % усіх капіталовкладень, а в усі галузі, пов'язані з виробництвом сировини, енергоносіїв і первинних матеріалів, — майже 50% [6].

По-третє, істотна деформація структури народного господарства була викликана розвитком військово-промислового комплексу, який за деякими оцінками становив понад 50 % вітчизняного машинобудування. У силу особливого характеру продукції і в силу міжгалузевих взаємодій даного комплексу із сировинними галузями вплив цього фактора на всю структуру промисловості та народного господарства був надзвичайно великий [2].

Питання щодо надмілітаризації економіки СРСР вже перестало бути дискусійним. Досить нагадати, що з усієї продукції вітчизняного машинобудування у 1991 році понад 60 % становили товари військового призначення, 75 % всіх асигнувань у країні на науку йшло на воєнно-дослідницькі потреби, третя частина всіх працівників видобувних та обробних галузей народного господарства працювало безпосередньо в інтересах оборони країни.

Безперечний пріоритет військово-економічних інтересів у нашому суспільстві привів до появи і розвитку організаційного, технологічного та економічного монополізму військово-промислового комплексу. Так, частка військового виробництва в машинобудуванні становила в загальному обсязі виробництва 80 %. Підсумком такої монополізації стала надмілітаризація країни:

лише у період з 1970 по 1990 роки СРСР витратила на озброєння зверх необхідного більше 700 млрд рублів. Приблизно 16—28 % ВВП СРСР використовувалося у військових цілях, у той час як США в 70—80-х рр. цей показник дорівнював 5—6,3 %, у західноєвропейських країнах НАТО — 2,1—5,2 %, в Японії — 1—1,4 %. Настільки значні витрати СРСР на оборону були важким тягарем для економіки. Крім того, неправильно були обрані пріоритети, прагнення СРСР до паритету мало не з усім світом (танковий парк СРСР становив майже 50 % танкового парку світу — 65 тис. одиниць), упор на кількісні фактори, витратні методи фінансування при ігноруванні чинників економічної ефективності, абсолютна секретність, що виключала ефективне розповсюдження передових технологій на інші сектори економіки, також зумовлювали відставання країни у технологічному та соціально-економічному змаганні з капіталізмом [9].

По-четверте, слабка схильність народного господарства до змін була пов'язана і з недооцінкою відшкодування засобів виробництва і переоцінкою ролі нагромадження в народному господарстві. У валових капіталовкладеннях частка на відшкодування основних засобів весь час падала, що вело до розділення економіки на два сектори — все зростаюча частина ВВП була представлена в морально застарілому обладнанні при постійному створенні підприємств з новою технологією. У результаті сформувалася складна технологічна структура з великою питомою вагою застарілих технологій і засобів виробництва. Таким чином, до моменту розпаду СРСР Україна мала різко порушене основне структурне співвідношення економіки — між виробничою і невиробничою сферами.

Виходячи з обсягу ресурсів, що поглиналися, основну частку структурних диспропорцій несли в собі галузі матеріального виробництва. Так, зокрема:

1. Галузева структура всього матеріального виробництва: гіпертрофованій і однобокий розвиток виробничих галузей при явному відставанні всіх інфраструктурних — транспорту, зв'язку, торгівлі, інженерного і в особливості інформаційного забезпечення. У явному вигляді таке відставання виявлялося далеко не завжди через перенасиченість галузей ресурсами, надлишку робочої сили, суперечливості показників та ін.

2. Структура аграрно-промислового комплексу: явна невідповідність між його первинним (сировинним), що забезпечує та інфраструктурними блоками. З одного боку, для України була характерна менша частка сільського господарства в економіці ніж у

СРСР і це — сприятливий фактор для економічного зростання: з іншого боку — за багатьма характеристиками інтенсифікації сільськогосподарського виробництва (забезпеченість торгівлею, ремонтною базою та ін.) Україна значно поступалася СРСР і багатьом експреспублікам.

3. Галузева структура промисловості: порушення співвідношення між добувною та обробною промисловістю на користь добувної; різкі диспропорції між базовими галузями і виробництвами споживчого призначення; відставання частки машинобудування і особливо хімії у всьому промисловому виробництві; різке випередження розвитку паливно-енергетичного комплексу з орієнтацією на експорт палива та імпорт обладнання; невиправдано велика частка чорної металургії у металургійному комплексі і чорних металів у комплексі конструкційних матеріалів; скрізь, по всіх галузях явне випередження у розвитку первинних виробництв невисокого рівня обробки над кінцевими [5].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що поряд зі стійкою підвищувальною динамікою радянської економіки, спостерігалось уповільнення темпів приросту основних макроекономічних показників.

Якщо більш детально проаналізувати останнє тридцятиріччя розвитку радянської економіки, то очевидно, що з 1951 по 1980 р. економіка перебувала у фазі затухаючого наддовгого підйому. Даний поступальний розвиток характеризувався погіршенням параметрів і не збігався з фазами загальносвітової економічної динаміки.

80-і роки (особливо їхня друга половина) відзначені зростанням погіршення основних макроекономічних показників, початком широкомасштабних кризових явищ у радянській економічній системі. Фактично припиняється економічне зростання (позитивна динаміка, як правило, створювалася зусиллями статистики), прийняті урядом заходи не приносили позитивних результатів. Криза набуває яскраво вираженого структурного характеру і фактично призводить до демонтажу старої системи економічних відносин.

З початку 90-х років почалася системна трансформація вітчизняного економічного простору. Розвиток української економіки в 90-ті роки характеризувалося безпрецедентним за тривалістю і глибиною економічним спадом, масштаби якого можуть бути порівняні хіба що з масштабами криз у країнах, що страждали від багаторічних міжплементних військових конфліктів [3].

Хоча темпи спаду в другій половині 90-х років сповільнилися, а в 1998 р. навіть з'явилися деякі ознаки поживлення економіки, цей факт не змінює загальної негативної кількісної оцінки підсумків розвитку останнього десятиліття існування СРСР.

Радянська, а відповідно і українська економіка до 1992 р. характеризувалися надмірною зайнятістю, низькою ефективністю виробництва. За роки незалежності ситуація не тільки не покращилася, але, навпаки, погіршилася

Зважаючи на вище сказане, слід зазначити, що перехід до стадії економічного зростання, а також період підйому в майбутньому повинні супроводжуватися, насамперед, зростанням приватних інвестицій в основний капітал, причому в ті сектори економіки, які забезпечать найбільше зростання ефективності.

Існує й альтернативна точка зору, згідно якої значне зростання виробництва в країні можливе за рахунок підвищення завантаження виробничих потужностей. Частково цей ефект буде мати місце, але вкрай нерівномірний розподіл доходів і власності серед українського населення скоріше створює потенціал для випереджачого зростання інвестицій. Про можливість такого варіанту економічного зростання свідчить і досвід країн Східної Європи, зокрема Польщі, де в окремі роки інвестиції зростали на 15—20 %. Те ж саме було і в повоєнній Японії в період швидкого зростання [7].

Висновки. Таким чином, сучасна ситуація в українській економіці і завдання відновлення економічного зростання настійно диктують необхідність активізації структурних перетворень національної економіки. Досвід світового економічного розвитку переконливо свідчить про те, що глибокі, ефективні перетворення можливі лише при активному використанні інвестиційного потенціалу країни. Сучасний етап структурних реформ висуває на перший план необхідність теоретичного осмислення проблем інвестиційної діяльності та пошук шляхів підвищення інвестиційної активності в національній економіці.

Література

1. Белоусов А. Структурный кризис советской индустриальной системы. — России. — М.: Изд-во Рос. экон. акад., 1999. — 226 с.
2. Гайдар Е. Экономические реформы и иерархические структуры. — М.: Наука, — 1990.
3. Гальчинський А., Гець В., Кінах А., Семиноженко В. Інноваційна стратегія українських реформ. — К.: Знання України, 2002. — 326 с.

4. Глазьев С. Ю. Теория долгосрочного технико-экономического развития. — М.: Владар, 1993. — 310 с.

5. Гурвич Е. Т., Дынникова О. Б., Устинов А. В., Котова В. Г., Чернавский С. Я. Инструменты макроэкономической политики для России: Сборник статей — М.: ТЕИС, — 2001.

6. Дерябина М. Институциональные аспекты постсоциалистического переходного периода. — Вопросы экономики. — 2001. — № 2.

7. Джон Литвак. Структурные реформы и экономический рост // Российская газета. — http://www.rg.ru/2005/04/12/vsemirnyy_bank.html.

8. Экономическая энциклопедия. Гл. редактор Л. И. Абалкин. — М.: Экономика, 1999. — 375 с.

9. Фонд «Бюро Экономического Анализа» (БЭА) // Информационно-аналитический бюллетень. — 1999. — № 12.

10. Ясин Е. О структурной политике и приоритетах // Экономика и Жизнь. — 2002. — № 19.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2010

УДК 658.14

**О. М. Гребешкова,
О. В. Шиманська,**

ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ДІЛОВА РЕПУТАЦІЯ КОМПАНІЙ: ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ТА ЇХ АНАЛІТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

АНОТАЦІЯ. Розкрито сутність ділової репутації та особливості її трактування в контексті стратегічних активів підприємства. Дано загальну характеристику підходів щодо оцінки ділової репутації фірми, визначено основні чинники її формування та наведені результати емпіричної апробації факторного аналізу ділової репутації української компанії.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ділова репутація, гудвіл, імідж, стратегічні активи, рейтинг, факторний аналіз.

АННОТАЦИЯ. Раскрыта сущность деловой репутации, особенности ее определения в контексте стратегических активов предприятия. Дана общая характеристика подходов к оценке деловой репутации фирмы, определены основные факторы ее формирования и приведены результаты эмпирической апробации факторного анализа деловой репутации украинской компании.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: деловая репутация, гудвилл, имидж, стратегические активы, рейтинг, факторный анализ.